

Марина КОНДРАТЬЄВА

ІНШЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО

Глядач перенасичений кінематографом. Продюсери нескінченно використовують одну й ту саму кальку, згідно котрій створюється більшість сучасних фільмів. Саме це гарантує фінансовий успіх авторам фільму. Але, як і в усі часи, знаходяться люди, які шукають нових мистецьких форм, і, зосереджуючись на певній ідеї, прямують до неї попри будь-які перешкоди. Не шукаючи слави та грошей, вони шукають самих себе. До числа новаторів можна віднести художника та режисера Бенксі, твори котрого відомі в усьому світі. Він створює свої картини у різних країнах, — від стін зруйнованого ураганом Нового Орлеану до Західного берегу ріки Йордан, де робота пов'язана з ризиком для життя. Митець ховається від поліції та політиків, бо малює правду, котра не кожному до вподоби. Він не дає інтерв'ю, постійно уникаючи публіки, і відмовляється від зйомок. Проте французькому буржуа, мешканцю Лос-Анджелеса Тьєррі Гуетта все-таки вдалося домовитися з художником про спільну роботу. Якби він тоді знав, чим це скінчиться... Проте почнемо з початку.

Фільм знято в жанрі документальної кінокомедії, де документалістика поєднується із провокативними сценами, притаманними художньому фільму. І цей принцип сам по собі є цікавим новаторським засобом передачі реальності в жанрі кінокомедії. Часопис «Нью-Йорк Таймс» взагалі назвав «Вихід через сувенірну крамничку» «документальним жартом», тобто цілковито новим кінематографічним жанром.

Цю стрічку було номіновано на «Оскар» в якості кращого повнометражного документального фільму. «Вихід через сувенірну крамничку» — це інше кіно. Причому не тільки тому, що воно створене непрофесійними кінематографістами, але завдяки самій формі та суті цієї кінострічки. Її сюжет оповідає про те, як жив собі в Лос-Анджелесі француз на ім'я Тьєррі Гуетта. Виховував дітей і завідував магазином уживаного одягу. Та раптом до його рук попала відеокамера, і Тьєррі Гуетта почав знімати все, що бачив довкола: власних дітей, дружину, відвідувачів

свого магазину, звичайних людей. Йому вдавалось знімати потік життя і домовлятися з людьми, аби вони його не били і дивились у камеру. Під час подорожі до Парижу, в гості до свого двоюрідного брата, художника та спеціаліста з стріт-арту, Тьеррі вирішує стати кінорежисером і зняти документальний фільм про художників стріт-арту. І тут йому знову пощастило: стріт-арт художники, які зазвичай ховаються не тільки від поліції, але й взагалі не дуже доброзичливо сприймають незнайомих людей, дозволили Тьеррі бути постійно поруч з ними, щоб фіксувати їх творчість. Двоюрідний брат Тьеррі Гуетта на прізвисько «Космічний загарбник» познайомив режисера-аматора зі своїми колегами, — Дотмастером, Свуном та іншими. Один із класиків стріт-арту на ім'я Шеперт представив Тьеррі найзагадковішій людині в світі стріт-арт мистецтва — Бенксі. Сам Бенксі з'являється на екрані на тлі власних робіт, в темному одязі та зі зміненим голосом. Його розшукує поліція багатьох країн; його мистецтво знаходиться на межі закону. Потрапивши разом із Тьеррі в халепу на території Дисней-Ленду, Бенксі отримав можливість перевірити Тьеррі в реальному житті: коли Тьеррі забирає поліція, він за чотири години допиту так і не видає поліцейським свого героя та кумира — Бенксі. З цього моменту Бенксі починає цілковито довіряти Тьеррі.

Бенксі розуміє, що стріт-арт — це недовговічне мистецтво: іноді малюнки на стінах будівель або на поверхні парканів існують не довше доби. Тому твори вуличних художників слід, — для того, щоб вони залишились в історії, — фіксувати. Отже, Бенксі доручає Тьеррі зробити фільм. Проте, коли Тьеррі привозить свій фільм до Лондону, щоб показати Бенксі, сам художник каже, що у нього від цього фільму склалось враження «нескінченного трейлера»: «фільм не закінчувався і не закінчувався. Ніби ти постійно перемикаєш канали телебачення: одне незрозуміле зображення змінює інше» — говорить сам Бенксі в кадрі. Тому він вирішує сам зробити фільм, скориставшись плівками Тьеррі в якості висхідного матеріалу. Але Тьеррі при цьому треба чимось зайняти, і Бенксі пропонує режисерові-невдачі зайнятися стріт-артом. Тьеррі Гуетта обирає собі ім'я «Містер мізкоправ» (Mr. Brainwash, MBW) і починає нове життя в амплу художника. І тут трапляється найцікавіше: фільм отримує несподіваний фінал завдяки нестандартному режисерському ходу, підказаному, проте, самим життям. В результаті всіх цих пригод Тьеррі перетворюється на антипода художників стріт-арту. Якщо для самих художників гроші не мають сенсу, то Тьеррі, використовуючи ідеї справжніх митців стріт-арту, заробляє на плагіаті шалену купу грошей. Він використовує ідеї людей, поруч з котрими жив протягом багатьох років, і, маючи намір розповісти світові про нестандартних особистостей, сам перетворюється на звичайнісінького бізнесмена. Дружина Тьеррі тепер теж знімає кіно, а сам Бенксі закінчує свій фільм таким реченням: «Я більше нікому не буду радити займатися мистецтвом».

Семплінг — явище, пов'язане радше з авторським правом, аніж з мистецтвом. Термін «семплінг» означає переробку чужої ідеї, використання чи зміну форми вже існуючого творчого доробку. Герой фільму Тьєррі — це людина, яка завдяки семплінгу стала в сучасному світі «кимось»: чоловік, який не мав ані таланту, ані власної творчої уяви, зробив кар'єру художника. Це жарт із сльозами на очах, бо Тьєррі — це дзеркало моральності, поганого смаку та гламуру, які складають основу сучасного світу мистецтва.

«Вихід через сувенірну крамничку» — це нове документальне кіно; інше кіно, позаяк воно створене художником, а не професійним кінорежисером; можливо, саме в цьому полягає таємниця успіху фільму. Це глобальна сатира на сучасне життя; на те, як саме можна робити гроші «з повітря»; на відсутність смаку у «сірої» маси пересічних споживачів. Головний герой фільму —

місцевий божевільний Тьєррі, характер якого протягом всього фільму постійно змінюється, тим самим створюючи напругу та викликаючи у глядача бажання дізнатись, чим це все скінчиться. Тьєррі і романтик, і людина, котра заради гарної ідеї — створення фільму, — закладає все своє майно; він водночас і бездарний режисер, і хитрий сучасний ділок. Для створення свого фільму Бенксі наймає спеціалістів із відео-монтажу. Стрічка є динамічною: попри завеликий для документального фільму хронометраж довжиною у 87 хвилин, він не справляє враження затягнутого та вірно вибудований драматургічно. До того ж якісний саунд-трек композитора Дж.Барроу, чітка класична американська драматургія, за законами котрої глядач кожні три хвилини над чимось сміється або чомусь дивується, разом забезпечили фільму касовий успіх та визнання серед кінокритиків та прихильників якісного кінематографу. Стрічку купили багато європейських прокатних компаній. Комерційний успіх чекав на фільм і в Америці, і в Росії. Та Бенксі вдалось досягти своїм фільмом головної мети —

світової популяризації мистецтва стріт-арту. Один документальний фільм привернув увагу всього світу до картин на будівлях та парканах, до складних композицій, створених людьми, закоханими в саму ідею вуличного мистецтва. Художник показав, що значить «ходити по лезу ножа» заради донесення людству простих та зрозумілих понять. Бенксі ніби ділить сучасне мистецтво на дві категорії: картини, котрі приносять величезні гроші і створюються в якості бізнесу, і вуличні малюнки (які теж, до речі, приносять їх власникам статки), створені не задля збагачення, а з метою отримання адреналіну і впливу на свідомість пересічного мешканця мегаполісу. Так, наприклад, у цьому фільмі Бенксі демонструє свій власний твір, створений у Лондоні, під назвою «Труп телефонної будки». Ця робота була продана за півмільйона доларів, проте для самого Бенксі це просто гроші, про котрі він не думав, втілюючи свою мистецьку ідею.

Бенксі — фанатик своїх творчих задумів; саме тому він залишається неповторною та загадковою особистістю. Це людина, котрі не має страху та постійно потрапляє в якісь халепи. Тьєррі — його цілковита протилежність. Він не ховається від камер, із задоволенням дає інтерв'ю, проте не має своїх власних ідей. У фільмі потай звучить тема «Моцарта та Сальєрі», обіграна в реальному часі, на зразок реаліті-шоу, на котрих побудований світ сучасних медіа.

«Якби ви знали, із якого бруду росте поезія», написала колись видатна російська поетеса. Ймовірно, також і цій думці присвячено документальний фільм митця та режисера Бенксі.

Анотація. В статті аналізується фільм британського режисера та художника Бенксі «Вихід через сувенірну крамничку». Ця нестандартна сучасна кінострічка, в котрій гумор та сатира межують із небезпекою, властивими пошукам та дослідженням нової кінематографічної мови, вразила автора статті не тільки в якості кінокритика та режисера, але й як звичайного глядача.

Аннотация. Статья посвящена фильму британского режиссера и художника Бэнкси «Выход через сувенирную лавку». Эта нестандартная современная кинолента, в которой юмор и сатира граничат с опасностью, свойственной поискам и исследованиям нового кинематографического языка, поразила автора статьи не только в качестве профессионального кинокритика и режиссера, но и как обыкновенного кинозрителя.

Summary. The basis of article became a film made by Director and artist Benksy «Exit through the gift shop». This non-standard modern film, in which the humor and satire of the border with danger and research in new film style, struck the author of the article not only as a film critic and Director, but also as a mere spectator.